

НАУКОВИЙ ВИСНОВОК

щодо проблемних питань застосування положень Закону України «Про захист прав споживачів»

Вступ

1. Листом №56/02/27-19 від 05.07.2019 Вченого секретаря Науково-консультативної ради при Верховному Суді, судді Великої Палати Верховного Суду, д.ю.н. Л. М. Лобойка надіслано звернення Голови Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду Гулька Б. І. про підготовку наукового висновку щодо проблемних питань застосування положень Закону України «Про захист прав споживачів» від 12.05.1991 №1023-XII. На підставі аналізу поставлених запитань, чинного законодавства та практики його застосування вважаємо за доцільне зауважити наступне.

Законодавство

2. Закон України «Про захист прав споживачів» в редакції від 18.11.2003 №1023-XII не містив спеціальних норм щодо прав споживача в разі придбання ним продукції в кредит.

3. Відповідно до частини першої статті 21 Закон України «Про захист прав споживачів» в редакції від 18.11.2003 №1023-XII умови договору, що обмежують права споживача порівняно з правами, встановленими законодавством, визнаються недійсними.

4. Законом України «Про внесення змін до Закону України «Про захист прав споживачів» від 01.12.2005 №3161-IV Закон України «Про захист прав споживачів» від 12.05.1991 №1023-XII було викладено в новій редакції. Відповідно до п.1 Прикінцевих положень Закон України №3161-IV останній набрав чинності з дня його опублікування, а саме – 13.01.2006.

5. Відповідно до частини першої, другої статті 18 Закону України «Про захист прав споживачів» в редакції від 01.12.2005 №3161-IV продавець (виконавець,

виробник) не повинен включати у договори із споживачем умови, які є несправедливими. Умови договору є несправедливими, якщо всупереч принципу добросовісності його наслідком є істотний дисбаланс договірних прав та обов'язків на шкоду споживача.

6. Частина третя статті 18 Закону України «Про захист прав споживачів» в редакції від 01.12.2005 №3161-IV містить перелік несправедливих умов у договорах із споживачами, який не є вичерпним.

7. Згідно із пунктом третім частини п'ятої статті 11 Закону України «Про захист прав споживачів» в редакції від 01.12.2005 №3161-IV до договорів із споживачами про надання споживчого кредиту застосовуються положення цього Закону про несправедливі умови в договорах, зокрема положення, згідно з якими передбачаються зміни в будь-яких витратах за договором, крім відсоткової ставки.

8. Частиною першою статті 5 Цивільного кодексу України (далі – ЦК України) встановлено, що акти цивільного законодавства регулюють відносини, які виникли з дня набрання ними чинності. Згідно з частиною другою статті 5 ЦК України акт цивільного законодавства не має зворотної дії у часі, крім випадків, коли він пом'якшує або скасовує цивільну відповідальність особи. Відповідно до частини третьої статті 5 ЦК України якщо цивільні відносини виникли раніше і регулювалися актом цивільного законодавства, який втратив чинність, новий акт цивільного законодавства застосовується до прав та обов'язків, що виникли з моменту набрання ним чинності.

9. Статтею 58 Конституції України передбачено, що закони та інші нормативно-правові акти не мають зворотної дії в часі, крім випадків, коли вони пом'якшують або скасовують відповідальність особи.

10. У рішенні Конституційного Суду України від 09.02.1999 №1-рп/99 зазначено, що за загальноновизнаним принципом права закони та інші нормативно-правові акти не мають зворотної дії в часі. Цей принцип

закріплений у частині першій статті 58 Конституції України, за якою дію нормативно-правового акта в часі треба розуміти так, що вона починається з моменту набрання цим актом чинності і припиняється з втратою ним чинності, тобто до події, факту застосовується той закон або інший нормативно-правовий акт, під час дії якого вони настали або мали місце.

11. Отже, за загальним правилом закон зворотної сили не має. Це правило надає визначеності і стабільності суспільним відносинам. Це означає, що закони поширюють свою дію тільки на ті відносини, які виникли після набуття законами чи іншими нормативно-правовими актами чинності. Винятки з цього правила допускаються виключно в наступних випадках:

а) за наявності вказівки в законі про надання йому (або окремим статтям) зворотної сили;

б) у загальному правилі про неодмінне надання зворотної сили кримінальному закону, який скасовує або пом'якшує кримінальну відповідальність.

12. Закон України від 01.12.2005р. № 3161-IV «Про внесення змін до Закону України «Про захист прав споживачів» не містить вказівки про надання йому (або окремим статтям) зворотної сили, а також не скасовує й не пом'якшує цивільної відповідальності особи, а отже, не має зворотної дії в часі.

13. Загальні підстави визнання недійсними угод і настання відповідних наслідків встановлені статтями 215, 216 Цивільного кодексу України.

14. За змістом частин 1 та 3 статті 215 Цивільного кодексу України підставою недійсності правочину є недотримання *в момент вчинення* правочину стороною (сторонами) вимог, які встановлені частинами першою - третьою, п'ятою та шостою статті 203 цього Кодексу, відповідно до яких, зміст правочину не може суперечити цьому Кодексу, іншим актам цивільного законодавства, а також інтересам держави і суспільства, його моральним засадам; особа, яка вчиняє правочин, повинна мати необхідний обсяг цивільної дієздатності; волевиявлення учасника правочину має бути вільним і

відповідати його внутрішній волі; правочин має бути спрямований на реальне настання правових наслідків, що обумовлені ним.

15. Відповідно до п. 2 Постанови Пленуму Верховного Суду України від 06.11.2009 №9 «Про судову практику розгляду цивільних справ про визнання правочинів недійсними» відповідність чи невідповідність правочину вимогам законодавства має оцінюватися судом відповідно до законодавства, яке діяло на момент вчинення правочину.

16. Спірний кредитний договір було укладено сторонами у травні 2005 року, тобто до набрання чинності статей 11, 18 Закону України від 01.12.2005р. № 3161-IV «Про внесення змін до Закону України «Про захист прав споживачів», а відтак не може бути визнаний недійсним з підстав його невідповідності вказаним нормам закону.

Висновок:

17. Статті 11, 18 Закону України «Про захист прав споживачів» в редакції від 01.12.2005 №3161-IV не мають зворотної дії в часі та не можуть застосовуватися для визнання недійсним кредитного договору, який був укладений до набрання ними чинності.

У разі необхідності готовий надати додаткові пояснення.

З повагою,

О. Кот

Член НКР при ВС,

доктор юридичних наук, старший дослідник